

CISTERNELE CETĂȚII GETO-DACE DE LA CETĂȚENI

Situl geto-dacic de la Cetățeni (Măndescu 2006, cu bibliografia) este amplasat în nord-estul județului Argeș, într-un cadru natural de o rară frumusețe, în imediata apropiere a Munților Leaota. Relieful este alcătuit din dealurile înalte subcarpatice străbătute de la nord la sud de Râul Dâmbovița, ce formează aici un defileu caracteristic cursurilor râurilor în sectoarele montane.

Stațiunea din cea de-a doua epocă a fierului cumulează trei componente esențiale: o așezare deschisă (Vulpe 1966, 38-42, fig. 32-33, 36, 37; Rosetti 1962, 86, fig. 6/1, 4; 7/1-4; Chițescu 1976, 163-170, fig. 8-9; Chițescu, Sion, Cristoceă 1983, 73-74, fig. 12/1-6; Conovici 1985, 75; Babeș 1999, 26-29, fig. 5, 9-10; Măndescu 2006, 25-26, 77-95), întinsă pe circa 1 km de-a lungul malului stâng al Râului Dâmbovița, fortificația (cetatea) (Rosetti 1962, 73-77, fig. 2; Rosetti, Chițescu 1973, 55-58; Chițescu 1976, 156-162, fig. 5-7; Chițescu 1981, 71-74; Glodariu 1983, 79-80; Conovici 1985, 75; Trohani 1992-1994, 68-69, fig. 1; Măndescu 2006, 27-28, fig. 4-6/1) aflată imediat la est de așezarea deschisă, pe vârful monticolului „Cetățuia” ce se înalță abrupt până la altitudinea de 723 m, precum și o mică necropolă (Rosetti 1969, 91-92; Babeș 1999, 14-17, fig. 1-4; Măndescu 2006, 30-31, pl. 7-8/1) situată în aval de așezare, pe terasa dreaptă a râului.

Cetatea (fig. 1), situată pe malul stâng al Dâmboviței, pe vârful monticolului stâncos cu pante abrupte, greu accesibil, acolo unde astăzi se află schitul ortodox „Cetățuia Negru Vodă” constituit în jurul unei mici biserici rupestre, beneficia de o poziție dominantă, aparent inexpugnabilă. Urmele geto-dace de pe platoul îngust de pe vârful monticolului au fost reperate încă din timpul sondajelor din 1958 (Rosetti 1962, 77, fig. 2), însă fortificația geto-dacă a fost cercetată și cunoscută în special grație săpăturilor consistente și focalizate pe acest obiectiv, efectuate în 1969 de către Dinu V. Rosetti și Lucian Chițescu (Rosetti, Chițescu 1973, 55-58). Cetatea geto-dacă de pe vârful stâncos era mărginită pe latura sudică de un zid din piatră legată cu pământ, gros de 2,0-2,5 m. Deși abruptă, latura de sud era cea mai vulnerabilă; chiar și astăzi poteca de acces spre schitul de pe vârful șerpuiește pe panta vestică și apoi pe cea sudică. Pe celelalte laturi elementele artificiale de apărare nu au mai fost necesare, pereții acestora, deosebit de înalți, fiind aproape verticali. Paramentele erau construite din gresie locală nisipoasă, fațetată, fără mortar (ca liant fiind folosit pământ nisipos), iar emplectonul din piatră. La con-

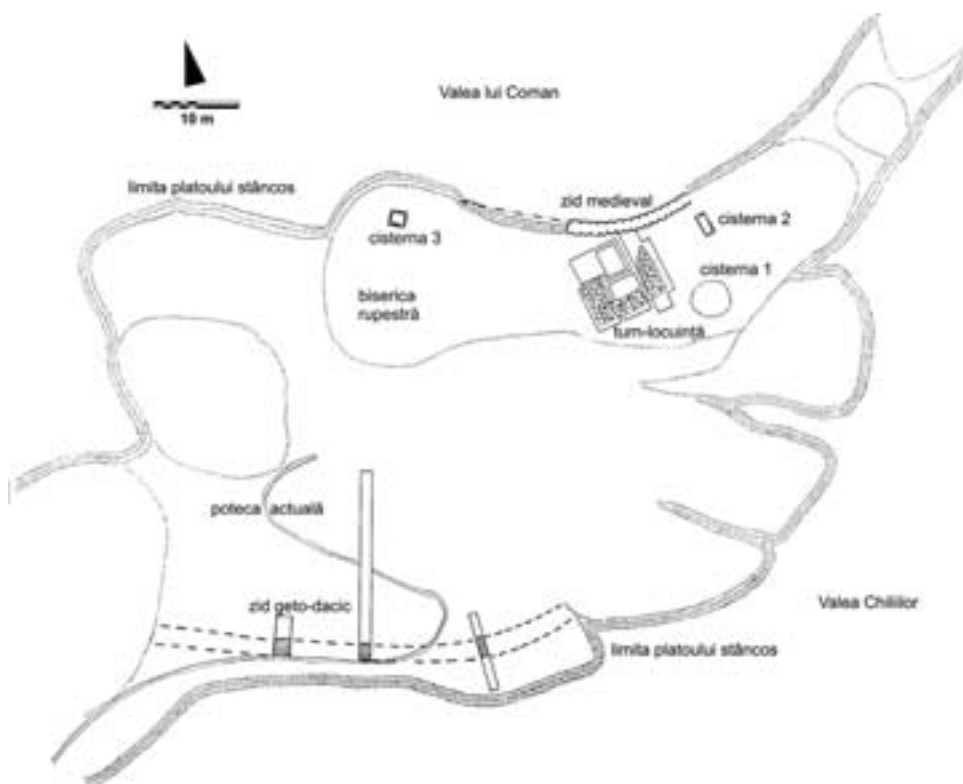

Fig. 1. Planul schematic al vestigiilor antice și medievale de pe vârful monticolului „Cetățuia” (după D. Rosetti și L. Chițescu, prelucrare grafică D. Măndescu).

struirea zidului nu au fost utilizate bârnele transversale de lemn menite sporirii solidității paramentelor (nu au fost evidențiate „babele” necesare fixării capetelor unor astfel de bârne). Zidul s-a păstrat pe o lungime de 56 m, cu o înălțime maximă de 0,4 m (Rosetti, Chițescu 1973, 55, 57, fig. 4; Glodariu 1983, 79). Spre Valea lui Coman, la limita de nord a platoului, există un alt zid, datând însă din epoca medievală (Rosetti 1962, 74, fig. 1/3-4; 2), despre care nu se poate ști dacă a dublat sau a suprapus vreun zid antic, corespondentul zidului sudic al fortificației geto-dace. Nu există dovezi certe care să ateste utilizarea în epoca geto-dacă a micii grote din sectorul nordic al cetății (transformată în evul mediu în biserică rupestră), însă este de presupus acest lucru. Ce poate fi însă cert legat de perioada funcționalității cetății geto-dace este o construcție (probabil un turn-locuință) cu bază rectangulară din piatră de râu și gresie nisipoasă locală, fără mortar, ale cărei urme au fost dezvelite tot în zona nordică a platoului de pe vârful monticolului, la est de biserică rupestră. S-a păstrat întreagă doar latura de sud a construcției și doar o parte din laturile de est și de vest, latura de nord prăbușindu-se odată cu partea de stâncă ce o susținea. Latura de sud este lungă de 9 m la exterior și 5 m la interior, grosimea zidului fiind de 2 m. În interiorul zidurilor de piatră și peste

Întreaga structură păstrată a fost reperat un puternic nivel de arsură, cu grosimea maximă de 0,5 m. Construcția cu baza patrulateră din piatră a fost datată pe baza fragmentelor ceramice din stratul de arsură în sec. II și la începutul sec. I a.Chr. (Rosetti, Chițescu 1973, 55, fig. 5; Chițescu 1976, 157, fig. 3, 5-6). De asemenea, în nivelul de arsură din interiorul turnului a fost descoperită o monedă romană republicană, din argint, emisă în anul 88 a. Chr., aceasta constituind un argument forte pentru datarea incendierii cetății și a distrugerii turnului-locuință ce nu va mai fi niciodată refăcut (Rosetti, Chițescu 1973, 55, nota 7; Chițescu 1976, 157-158; Chițescu 1981, 71)¹.

Alături de amenajarea rupestră, de turnul-locuință și de cele două segmente de ziduri (unul geto-dacic, celălalt medieval), pe vârful monticolului „Cetățuia” există nu mai puțin de trei cisterne săpate direct în rocă, având forme și dimensiuni variabile, asupra cărora vom stărui în cele ce urmează.

Cea mai mare dintre aceste cisterne se află aproape de extremitatea estică a platoului, în imediata apropiere a urmelor turnului-locuință cu baza de piatră, la 3,5 m sud-est de acesta. Bazinul este rotund, cu diametrul de 3,5 m, cu peretele vertical, adâncit în rocă până la 3,5 m, în prezent fiind utilizat drept rezervor pentru apă, în cadrul anexelor mănăstirii „Cetățuia Negru Vodă” (fig. 3-4). Un al doilea rezervor este amplasat la 11 m est de turn, în colțul nord-estic al platoului, fiind rectangular în plan (1,8 m lungime, 0,8 m lățime) și mult mai puțin adânc decât precedentul (doar 0,7 m adâncime). Și acesta este utilizat de actuala mănăstire, transformat în groapă pentru var (fig. 4). În fine, cel de-al treilea bazin, rectangular, cu laturile de 2 m, a fost săpat până la 2,5 m adâncime pe vârful stâncii bisericii rupestre, așadar deasupra lăcașului de cult (Rosetti, Chițescu 1973, 56, nota 9; Chițescu 1976, 160; Chițescu 1981, 71; Măndescu 2006, 28).

Primele informații privind existența unei cisterne săpate în stâncă pe platoul îngust din vârful monticolului de la Cetățeni ne sunt oferite de către Dimitrie C. Butculescu, un pasionat anticar și arheolog autodidact, care face aici unele săpături în anul 1876, vizitând din nou situl în 1881: „La sud de citadelă și aproape de nivelul bisericii, pe platforma unui colț, mai există încă vechiul rezervor de apă, săpat cu târnăcopul, cunoscut sub denumirea de Baia lui Negru Vodă. Este, cum v-am mai spus, o cisternă încăpătoare, lungă de 10 metri, cu o lărgime de 3,96 m și o adâncime variind între 0,90 m și 0,40 m la extremități” (fig. 2) (Rosetti 1975, 268-269, fig. 4). Se observă că atât dimensiunile cât și amplasamentul cisternei descrise de Butculescu nu corespund niciunuia dintre rezervoarele de pe monticol, așa cum le cunoaștem astăzi. Nu putem decât presupune că fie Butculescu notează eronat respectivele dimensiuni, fie se referă la o cu totul altă cisternă, amplasată către limita sudică a platoului și între timp dispărută, acoperită probabil de construcțiile mănăstirii.

Cert este că încă de la mijlocul sec. al XIX-lea o „baie a lui Negru Vodă” (poate aceeași la care se referă Butculescu trei decenii mai târziu) era evocată pe monti-

¹ Pentru o datare târzie, la începutul sec. II p. Chr., vezi Glodariu 1983, 79.

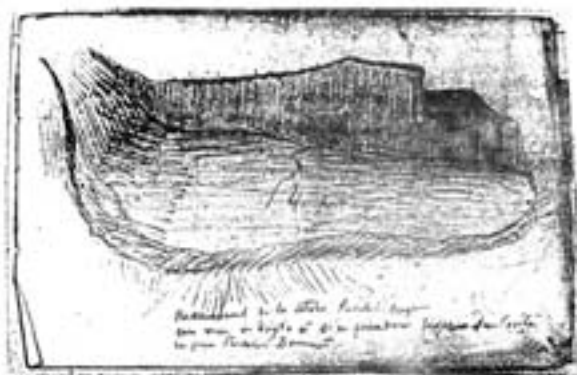

Fig. 2. Cisternă săpată în stâncă din cetatea de la Cetățeni. Desen de Dimitrie Butculescu (1881) (după D. Rosetti).

Fig. 3. Cisterna mare de la Cetățeni (după „Mănăstirea Cetățuia Negru Vodă – Album foto”).

colul de la Cetățeni: în discuția cu interlocutorul său imaginar, purtată în fața vestigiilor respectivei cisterne, Constantin D. Aricescu preciza că „acolo a fost baia de scăldătoare a lui Negru Vodă, unde se îmbăia cu grațioasa doamnă a Măriei Sale, după vechea datină romană” (Aricescu 1856, 98), ceea ce demonstrează că nu întotdeauna funcția reală a acestor excavații făcute în piatra de pe vârful „Cetățuiei” a fost cunoscută.

Cea mai mare dintre cele trei cisterne reperabile astăzi la Cetățeni, și anume cea rotundă („Beciul”) (fig. 3), a fost parțial cercetată prin intermediul secțiunii V din cadrul sondajului efectuat în anul 1958 de Dinu V. Rosetti. Încă de atunci conformația terenului („o depresiune”) și denumirea locului („Beciul”) constituiau elemente îndeajuns de sugestive, însă autorul cercetării nu punctează în chip expres că avem de a face cu o amenajare săpată în stâncă destinată captării și depozitării apei (Rosetti 1962, 77, fig. 2).

Toate cele trei cisterne au fost cercetate integral în cadrul săpăturilor sistematice efectuate în 1969 în cetatea de pe vârful monticolului „Cetățuia” de către același Dinu V. Rosetti în colaborare cu Lucian Chițescu. Cercetarea respectivă nu a putut aduce date concludente relative la atribuirea cultural-cronologică a cisternelor, întrucât pământul din interiorul acestora era răvășit, iar materiale arheologice amestecate. Cu toate acestea, pe criterii ce țin de amplasament și de relaționarea spațială cu celelalte obiective de pe promontoriu, la care s-au adăugat și observații asupra unor detalii tehnice, cisterna mare, rotundă (fig. 3), precum și cea rectangulară, situate în proximitatea turnului locuință, în sectorul estic al platformei de pe vârful monticolului (fig. 1, 4), au fost atribuite epocii geto-dace. Cel de-al treilea rezervor, săpat pe platforma de pe vârful stâncii bisericii rupestre, așadar aflat în directă relaționare cu aceasta, legătură întărită și de asemănarea tehnicilor de cioplire aplicate în cazul ambelor amenajări, a fost datat în evul mediu (Rosetti, Chițescu 1973, 56, nota 9; Chițescu 1976, 160). Putem adăuga că

Fig. 4. Sectorul estic al cetății geto-dace de la Cetățeni. Vedere dinspre est. 1 - vestigiile turnului-locuință; 2 - cisterna mare, rotundă, acoperită și reutilizată de mănăstire; 3 - cisterna mică, rectangulară, transformată în groapă de var (foto D. Măndescu, aprilie 2007).

prin forma sa rectangulară cu laturile sensibil egale, cu pereții verticali și baza tăiată drept, cel de-al treilea rezervor de la Cetățeni se apropie de aspectul cisternei din cetatea de la Poienari, datată în sec. al XV-lea, aceasta din urmă având însă o construcție mult mai elaborată (Cantacuzino, Băzu 1970, 65-68).

Prin dimensiunile lor, cele două cisterne din estul platoului, din zona turnului-locuință, erau destinate stocării unor cantități însemnate de apă, cantități total disproporționate față de nevoile reale ale comunității reduse numeric ce locuia în incinta cetății de pe vârful monticolului. Amintim că în afară de turnul-locuință, eventual și de adăpostul rupestru transformat în evul mediu în biserică, cercetările arheologice nu au mai evidențiat pe platoul îngust din vârf alte amenajări destinate locuirii care să poată fi atribuite epocii geto-dace. Adeverata eficiență a unor astfel de rezervoare se releva însă în împrejurările unor asedii prelungite, când, poate, o mare parte din locuitorii satului din vale, de pe terasa stângă a Dâmboviței, își găseau refugiul în cetatea de pe vârful monticolului înconjurat de prăpăstii adânci.

Cum pe platoul stâncos din vârf nu există vreun izvor (cu excepția micului fir de apă ce izvorăște din altarul bisericuței rupestre de astăzi) sau altă sursă de apă care să alimenteze cisternele, și cum ne este greu să credem că apa destinată acestora era exclusiv cea pluvială, care, oricât de abundentă ar fi fost și oricât de

eficient ar fi fost captată (cisternele sunt săpate la baza unei pante care coboară destul de abrupt către vest – fig. 4 –, ceea ce sugerează o oarecare intenție de captare a apelor pluviale), tot nu ar fi reușit să umple rezervoarele, putem presupune că apa stocată în ele era adusă din râul Dâmbovița ce curge la baza stâncii cetății sau dintr-unul din pâraiele afluate ce curg la nord (Valea lui Coman) și la sud (Valea Chiliilor) de monticol. De altfel, Constantin D. Aricescu menționa că apa potabilă era adusă pe vârful „cu scripeți dintr-o vâlcea cu apă cristalină despre răsărit” (Aricescu 1856, 96), care nu poate fi alta decât cea de pe Valea Chiliilor, pârâu ce se varsă în Dâmbovița după ce înconjoară pe la sud-est baza monticolului. Situația nu este unică, ci are un corespondent în cazul cisternei cetății medievale de la Poienari, în care apa era adusă, probabil în burdufuri de piele de animal, din râul Argeș ce curge la baza promontoriului, printr-un elaborat sistem de scripeți ale cărui urme încă mai puteau fi văzute la fața locului, la mijlocul sec. al XIX-lea, așa cum rezultă din însemnările lui Alexandru Pelimon (Ciobanu, Moisescu, Ciobanu 1984, 54-55).

Desigur că cisternele cetății geto-dace de la Cetățeni nu se ridică la nivelul tehnologic al unor instalații cu aceeași destinație, însă ceva mai târziu, de la cumpăna sec. I-II p. Chr., descoperite și cercetate în zona capitalei regatului dac, ai căror pereți de piatră erau dublați de pereți de scânduri de lemn prinse între două straturi de lut (Grădiștea Muncelului, Costești) (Gheorghiu 1996, 376-377, fig. 2/1; Gheorghiu 1997-1998, 177 și urm.) ori erau chiar construite în întregime conform sistemului roman, cu tencuială în *opus signinum* (Blidaru) (Glodariu 1983, 37-38, fig. 21/4-5). Însă prin dimensiunile lor considerabile (capacitatea lor, însumată, este de circa 35 m³), cisternele geto-dace de la Cetățeni domină categoria rezervoarelor de apă tipice pentru fortificațiile amplasate pe înălțimi, amenajări analoage, însă cu dimensiuni mai modeste, fiind descoperite într-o serie de situri precum Piatra Roșie, Costești și Tilișca (Glodariu 1983, 37).

Bibliografie

- Aricescu, C. 1856, *Istoria Câmpulungului, prima rezidență a României*, II, București.
- Babeș, M. 1999, *Stațiunea geto-dacă de la Cetățeni. Descoperiri și informații recuperate*, SCIVA 1-2, 50, 11-31.
- Cantacuzino, Gh., Băzu, O. 1970, *Date noi cu privire la un element din arhitectura cetății Poienari, recent descoperit*, BMI 39, 4, 65-68.
- Chițescu, L. 1976, *Cercetări arheologice la Cetățeni, județul Argeș*, CAMNI 2, 155-188.
- Chițescu, L. 1981, *Cetatea de piatră de la Cetățeni, jud. Argeș – centrul unei formațiuni statale geto-dace dinaintea de Burebista*, Muzeul Național 5, 71-74.
- Chițescu, L., Sion, A., Cristoce, Sp. 1983, *Cercetările arheologice efectuate la complexul de monumente feudale de la Cetățeni, jud. Argeș*, CAMNI 6, 73-77.
- Ciobanu, M., Moisescu, N., Ciobanu, R.Ș. 1984, *Cetatea Poienari*, București.
- Conovici, N. 1985, *Așezări fortificate și centre tribale geto-dacice din Muntenia (sec. IV î. e. n. - I e. n.)*, Istros 4, 71-87.
- Gheorghiu, G. 1996, *Cisterna dacică de la Grădiștea de Munte*, ActaMN 33/1, 375-386.
- Gheorghiu, G. 1997-1998, *Cisterne descoperite în zona capitalei regatului dac*, Sargetia 27/1, 177-189.

- Glodariu, I. 1983, *Arhitectura dacilor – civilă și militară (sec. II î.e.n. - I e.n.)*, Cluj-Napoca.
- Măndescu, D. 2006, *Cetățeni. Stațiunea geto-dacă de pe valea Dâmboviței superioare*, Brăila.
- Rosetti, D. 1962, *Șantierul arheologic Cetățeni*, MCA 8, 73-88.
- Rosetti, D. 1969, *Au fost amazoane în Dacia?*, Magazin istoric 3, 11 (32), 90-94.
- Rosetti, D. 1975, *Cetățeni Argeș. Istoricul cercetărilor arheologice (I)*, CAMNI 1, 1975, 261-288.
- Rosetti, D, Chițescu, L. 1973, *Cetatea geto-dacică de la Cetățeni*, BMI 42, 4, 55-58.
- Trohani, G. 1992-1994, *Așezări geto-dacice apărute natural și fortificate din Muntenia*, Sargetia 25, 65-75.
- Vulpe, R. 1966, *Așezări getice din Muntenia*, București.

The cisterns of Geto-Dacian fortress at Cetățeni

Abstract

The paper is focused on two from the three water reservoirs graved directly in stone, on the peak of the rocky hill „Cetățuia” at Cetățeni, where in antiquity existed a Geto-Dacian fortress (2nd-1st centuries BC). The two cisterns were assigned to Geto-Dacian fortress by the spatial relationship with a tower-house with squared stone basement, destroyed by fire in the first half of the 1st century BC. The first cistern is round, having 3,5 m in diameter and the vertical walls until the depth of 3,5 m. The second one is squared, with the dimensions of 1,8×0,8×0,7 m. A third cistern, located about 40 m toward West, was assigned to medieval period. By theirs sizeable proportions (a totaled capacity around 35 m³), the Geto-Dacian cisterns from the fortress at Cetățeni dominate the category of water reservoirs typical for the strongholds positioned on pitches.

List of figures:

Fig. 1. The schematic lay-out of the antiques and medieval vestiges from the peak of the „Cetățuia” rocky hill (according to D. Rosetti and L. Chițescu, graphic processing by D. Măndescu).

Fig. 2. Cistern graved in rock from the fortress at Cetățeni. Drawing by Dimitrie Butculescu (1881) (according to D. Rosetti).

Fig. 3. The big cistern from Cetățeni fortress (according to „Mănăstirea Cetățuia Negru Vodă – Album foto”).

Fig. 4. The eastern place of the Geto-Dacian fortress at Cetățeni. View from East: 1 - the traces of the tower-house; 2 - the big round cistern, covered and reused by the actual monastery; 3 - the small squared cistern, converted in lime pit (photo by D. Măndescu, taken in 2007, April).

Dragoș Măndescu, Muzeul Județean Argeș, str. Armand Călinescu, 44, 110047 Pitești, România, e-mail: dragoș_mandescu@hotmail.com

